

Papyri znějící majiteli a na řád.

O otázce, znal-li klassický starověk římský a řecký papíry znějící majiteli a na řád, anebo jim podobné obligace skripturní, pojednal obšírněji Goldschmidt v pozoruhodné stati »Inhaber-, Order- und exekutorische Urkunden im classischen Alterthum«, v Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, rom. Abth. X. z r. 1889 str. 352—396, a dospěl k závěrku kladnému, soudě tak se zřetelem k některým listinám původu řeckého, obsahujícím ustanovení, že dlužník jest povinen plniti dlužný obnos nejen věřiteli samému, jenž v listině jest uveden, ale též každému, kdož mu listinu předloží. Goldschmidt neměl ovšem tehda ještě po ruce papyrusový materiál¹⁾, jenž teprve později byl obsáhlými publikacemi listin z nálezů Aegyptských učiněn širšímu vědeckému bádání přístupným. Sbírky tyto poskytují nám pro uvedené thema nové další cenné pomůcky, tím důležitější, ježto předkládají listiny sepsané o právních jednáních skutečně uzavřených, a dávají nám tím možnost učiniti si přímo ze způsobu jich sepsání úsudek o tom, jak listin toho druhu bylo v praktickém životě užíváno. Tato nova reperta jsou sama o sobě již dostatečným důvodem, aby shora zmíněná nauka učiněna byla předmětem opětné úvahy, nehledě ani k tomu, že i jiné závažné okolnosti důrazně naléhají, aby při řešení otázky týkající se existence skriptur řečeného druhu v řecké a římské době postupovalo se s opatrností co největší.

Mezi papyry, publikovanými v posledních letech z nálezů Aegyptských, setkáváme se porůznu s listinami o právních jednáních, v nichž přichází kromě rozmanitých jiných kautel také rčení

¹⁾ Na str. 372 uvádí, že v aegyptských listinách papyrusových, jemu přístupných, se s řečeným ustanovením nesetkal.

»*κυρία (ον) ἡ χεὶρ (ἀποχή, συγγραφὴ, χειρόγραφον) παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι.*« Jest na snadě, že slovné znění této výhrady, že listina má moc ve prospěch každého, kdo ji přinese, zdá se na první pohled potvrzovati správnost náhledu, že jest nám v případě tomto činiti se skripturními obligacemi majícími stejnou povahu jako moderní papíry majiteli znějící, při nichž za věřitele pokládá se každý doručitel papíru, závazný slib obsahujícího.

A tak i Goldschmidt, hlavně o tuto častěji v řeckých listinách se vyskytující výhradu se opíraje, zbudoval svou theorii o papírech znějících majiteli a na řád ve starověku. Jest však otázkou, možno-li pro tento úsudek, podporovaný touto čistě verbální interpretací, uvésti též jiné věcné úvahy, jimiž bylo by bezpečně prokázáno, že aspoň ve starověku řeckém byl doručitel listiny, takovou doložku obsahující, skutečně též mocí jí samé jako vlastní věřitel legitimován. Pouhému slovnému znění uvedeného rčení, podobajícího se obvyklé doložce moderních papírů majiteli znějících, nelze po našem soudě ještě rozhodující význam přikládati, zejména máme-li na mysli principiální názor starověkého práva jak římského tak i řeckého o trvalé vázanosti obligačního poměru na osoby súčasněných původních subjektů, jež bránila jakémukoliv převodu práva i závazku na osoby třetí. Vzhledem k tomu nezdá se pravděpodobným, že v případě, o nějž se jedná, postačovalo samo o sobě nabytí listiny o právním jednání sepsané k převodu obligačního práva s osoby původního věřitele na nabyvatele listiny; tato výjimka ze všeobecné zásadní normy musila by býti doložena mocnějšími doklady, než jest doslov řečené doložky, jehož znění ostatně není ani tak určité, aby nevylučovalo možnost jiného uspokojivého výkladu.

V těchto pochybnostech o správnosti Goldschmidtovy nauky utvrzuje nás především již následující listina sepsaná o zápůjčce, papyrus č. CCLXIX. sbírky *The Oxyrhynchus Papyri* II., London 1899 str. 250, 251, z peridy panství římského (z r. 57 po Kr.):

Col. I.

Ἀντίγραφον. Διόσκορος Ζηνοδώρου Πέρσαι τῆς ἐπιγονῆς Τρύφωνι Διονυσίου χαίρειν. ὁμολογῶ ἔχειν παρὰ σοῦ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ὀξυρύχων πόλει Σαραπείου διὰ τῆς Ἀρχιβίου τραπέζης ἀργυρίου Σεβαστοῦ νομίσματος δραχμὰς πεντήκοντα δύο κεφαλαίου, αἷς

οὐδὲν τῷ καθόλου προσῆται, ἃς καὶ ἀποδώσω σοι τῇ τριακάδι τοῦ
Καίσαρ εἰς μηνὸς τοῦ ἐνεστῶτος γ' ἔτους Νέρωνος Κλαυδίου
ὑπερθεσέως. ἐὰν δὲ μὴ ἀποδῷ καθὰ γέγραπται ἐκτείσω σοι τὸ προ-
κείμενον κεφάλαιον μεθ' ἡμολίας καὶ τοῦ ὑπερπεσόντος χρόνου τοῦς,
καθήκοντας τόκους, τῆς πράξεώς σου οὔσης ἕκ τε ἐμοῦ καὶ ἐκ τῶν
ὑπαρχόντων αὐτῷ πάντων καθάπερ ἐγ' δίκης. Κυρία ἡ χεὶρ
πανταχῇ ἐπιφερομένη καὶ παντὶ τῷ ἐπιφέροντι. ἔτους
γ' Νέρωνος Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Αὐτοκρά-
τορος, μηνὸς Γερμανικείου ιη Σεβαστῆ... Následují opisy podpisů
s dodatkem: διὰ Θέωνος τοῦ Σύρου τοῦ συνεσταμένου ὑπὸ Ἀρχι-
βίου τραπεζίτου γέγονεν ἡ διαγραφή.

K tomuto textu listiny připsán jest jinou rukou, patrně věřite-
lovou, ve formě dopisu následující další odstavec, pocházející
z doby pozdější:

Col. II.

Τρύφων Ἀμμωνᾷτι τῷ Μάκρῳ τῷ φιλτάτῳ χαίρειν. ἐὰν δύνῃ
ἐρωτηθεὶς ὀχλήσον Διόσκορον καὶ ἔκπραξον αὐτὸν τὸ χειρόγραφον
καὶ ἐὰν σοι δῷ τὸ ἀργύριον δὺς αὐτῷ ἀποχὴν, καὶ ἐὰν εὗρης
ἀσφαλὴν δὺς αὐτῷ τὸ ἀργύριον ἐνέναι μοι. ἄσπασαι τοὺς σοὺς
πάντας. ἔρρωσο.

Papyrus sestává ze dvou částí, z nichž první obsahuje opis
dlužního úpisu, jímž prohlašuje Peršan Dioskorus, že od Tryfóna
přijal zápůjčkou 52 drachem stříbra, a zavazuje se zaplatiti tuto
částku dne 30. měsíce Caesarea téhož roku. Pro případ, že by
tomuto závazku nedostál, bude povinen zaplatiti jako konvenční
pokutu polovici zapůjčeného obnosu spolu s úroky. Listina obsa-
huje dále obvyklou v Aegyptských papyrech doložku exekutivní
»τῆς πράξεως οὔσης καθάπερ ἐκ δίκης,« kterou dává se věřiteli
právo vymáhati pohledávku jako na základě rozsudku moci práva
již nabytšího; po té následuje ustanovení, že listina má míti tuto
moc, nechť bude předložena kdekoliv (πανταχῇ ἐπιφερομένη)
a kýmkoliv (παντὶ τῷ ἐπιφέροντι).

Dluhopis tento jest svou povahou t. zv. διαγραφὴ²⁾, t. j. listina,
která byla sepsána o právním jednání sprostředkovaném bankéřem;
zápůjčku provedl na účet Tryfóna co věřitele jeho τραπέζης

²⁾ O diagráfách srv. Gradenwitz, Einführung in die Papyrskunde,
Leipzig 1900, str. 109, 126 a násl., Mitteis, Trapezitika v Zeitschrift der Sa-
vigny-St. rom. Abth. XIX., 1898, str. 213.

Archibios, jenž vyhotovil též dlužní úpis, nechav si jej od dlužníka Dioskora před vyplacením zapůjčené částky 52 drachem podepsati. Tím vysvětlí se, že věřitel má v ruce toliko opis (*ἀντίγραφον*) dlužního úpisu, ježto originál jeho zůstal u bankéře co potřebný doklad realizovaného obchodu.³⁾ V druhé části papyru, připsané později k opisu listiny samým věřitelem, obsažen jest příkaz, kterým Tryfon co věřitel zmocňuje svého přítele Ammonáta, aby od dlužníka Dioskora, v témž místě bydlicího, zapůjčenou summu vyzvedl a jemu po spolehlivé osobě zaslal.

Papyrus tento jest pro naši otázku ve dvojím ohledu důležitým: nejprve tím, že věřitel Tryfón posílá k doručení dlužníkovi Dioskovi nikoliv listinu samu, nýbrž pouhý opis její opatřený písemným příkazem, kterým se doručitel Ammonas legitimuje jako zástupce věřitele, pro něhož zaplacení pohledávky vymáhá. Jak máme vysvětliti tento zjev se stanoviska nauky, která řadí listiny doložkou *παντὶ τῷ ἐπιφέρουσι* opatřené do kategorie papírů majiteli znějících? Není-liž přec charakteristickou známkou těchto efektů, aby listina měla především nezbytnou vlastnost skriptury ve smyslu techn., při níž obligace nejen vzniká listinou, ale též lpí na ní samé?⁴⁾ Důsledně by praesentace pouhého opisu listiny, nechť věřitelem původním, neb osobou jinou, nemohla nikterak dostačovati, neboť má-li listina skutečně povahu papíru majiteli znějícího, tedy skriptury, pak by mohl dlužník právem placení odepřítí, namítna, že snad mezi tím spolu s originálem listiny bylo i právo samo, s listinou nerozlučně spojené, původním věřitelem na jinou osobu převedeno. Jestliže však v případě, o který se jedná, jenž vzat jest ze skutečného života, věřitel Tryfón s možností této námitky vůbec ani nepočítá, pak jest to důležitým svědectvím, že řečená doložka *Κυρία ἡ χεὶρ παντὶ τῷ ἐπιφέρουσι* měla smysl asi podstatně jiný, než podobné rčení vyskytující se v moderních papírech majiteli znějících, a že ustanovení toto nedotýkalo se snad vůbec změny oprávněného subjektu, která by byla způsobena převodem vlastnického práva k papíru, nýbrž okolnosti zcela jiné.

³⁾ Vzhledem k tomu není případným mínění (Wenger, Papyrusforschung und Rechtswissenschaft, Vortrag. Graz 1903 str. 55, pozn. 37), že originál listiny byl uložen ve veřejném archivu.

⁴⁾ Srv. Randa: K theorii cenných papírů, str. 14. (Sborník II. seš. 4).

Neméně důležitým pro řešení této otázky jest druhý moment, kterýž jest citovaným papyrem dosvědčen: doručitel listiny, pokud se týče jejího opisu, nevymáhá totiž zaplacení dlužné částky pro sebe, Ammonas co ἐπιφέρων nejedná tu vlastním jménem, jako nynější věřitel, nýbrž toliko co prostředník, mandatář původního věřitele Tryfóna, maje v ruce kromě opisu listiny ještě písemné speciální zmocnění, které mu bylo v dodatku Tryfónem na listině připsaném k tomu účelu zvláště uděleno. Tato úvaha, doložená zcela jasným a všelikou pochybnost vylučujícím zněním zachovaného shora uvedeného papýru, jest mocnou oporou pro náhled, že mezi doručiteli znějící doložkou aegyptských listin řeckého původu »κυρία ἢ καὶ παντὶ τῷ ἐπιφέροντι« a podobnými ustanoveními vyskytujícími se v novodobých papírech au porteur jest různost povahy zásadní, jevíci se v tom, že při papírech majiteli znějících legitimuje se praesentant papíru co vlastník listiny a tím i co nynější věřitel a subjekt obligačního práva z této listiny, na niž jest právo samo vázáno, kdežto při listinách oněch, doložkou παντὶ τῷ ἐπιφέροντι opatřených, byl doručitel listiny, ὁ ἐπιφέρων τοῦ χειρογράφου, legitimován pouze co prostředník, nechť co zástupce nebo co posel původního kontrahenta, který nepřestával býti i po odevzdání listiny jiné osobě vlastním oprávněným subjektem obligace. Jinak řečeno: smysl této výhrady, jak ze zmíněného papýru souditi dlužno, byl asi pouze ten, že věřitel má míti právo vymáhati placení pohledávky nejen osobně, ale i pomocí jiných lidí; otázka převodu obligačního práva samého zůstala však uvedenou doložkou úplně nedotčena. Z tohoto papýru, jenž má tu přednost, že nám předvádí na oči případ tak, jak se skutečně přihodil, sluší za to míti, že není ještě nezbytně nutno, abychom řečené výhradě κυρία παντὶ τῷ ἐπιφέροντι v listinách řeckých musili přikládati smysl stejný jako nynějším papírům au porteur, nýbrž že lze zcela vhodně vysvětliti tuto doložku co pouhý dodatek upravující podrobněji způsob vymáhání pohledávky, jako adiectio solutionis, přesněji executionis causa. Ne otázka převodu pohledávky, ale způsob jejího plnění resp. vymáhání má býti uvedenou doložkou v zájmu věřitele přesněji vytčen; vše nasvědčuje tomu, že řečená výhrada jest jednou z exekutorních klausulí, jež v řeckých právních listinách zhusta se vyskytují.

Tento výklad podporuje též ta další okolnost, že i v papyru shora citovaném setkáváme se ještě se dvěma jinými rovněž exekutorními doložkami, v jichž těsné souvislosti také naše doručiteli znějící výhrada jest uvedena, tak že i toto její umístění v oddílu listiny jednajícím o exekučním vymáhání dlužné částky poukazuje k tomu, že bude míti asi též podstatně stejnou povahu. Jest to především řeckým a aegyptským právním listinám vlastní exekutorní doložka *τῆς πράξεώς σου οὕσης ἔκ τε ἐμοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ πάντων καθάπερ ἐκ δίκης*, k níž bezprostředně jest v uvedeném papyru i naše klausule připojena, a také ve všech ostatních listinách, ve kterých se rčení *κυρία παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι* vůbec vyskytuje, děje se to veskrze jenom ve spojení s touto exekutorní klausulí. Význam této zvláštní exekuční výhrady v řeckých listinách byl ten⁵⁾, že věřitel mohl na základě listiny bez dalšího vésti exekuci stejně, jakoby měl po ruce rozsudek v moc práva vešlý (*καθάπερ ἐκ δίκης*), a to netoliko exekucí realní (*ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ πάντων*), ale i exekuci osobní (*ἔκ τε ἐμοῦ*). Jestliže pak uvedena jest naše klausule *κυρία ἡ χεὶρ παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι* ihned vedle této exekutorní doložky, není nic přirozenějšího, nežli vyložiti ji zcela prostě jako pouhý doplněk její asi v tom smyslu, že věřitel jest oprávněn, nebude-li mu pohledávka včas zapravena, zabaviti majetek dlužníkův a zmocniti se jeho osoby, a že nemusí tato opatření provésti sám, osobně, nýbrž že může k tomu použiti též prostřednictví jiných osob, a v tom ohledu stačí, zmocní-li je odevzdáním listiny exekutorní doložku obsahující, ano, jak ze shora uvedeného papyru souditi sluší, i vydáním pouhého opisu listiny spolu s písemným příkazem. Spatřovati však ve rčení *κυρία παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι* jakousi doložku dle obdoby moderních papírů majiteli znějících, anebo přikládati jí význam, že věřiteli přísluší moc vydati příkaz (ordre) s účinkem působícím převod samého práva stejně jako při dnešních papírech na řád znějících, jest nejen příliš umělé a hledané, ale jeví se nad to se zřetelem k základní povaze starověkého práva obligačního, těsně k súčas-
něným osobám připoutaného, pro tehdejší dobu velmi odvážným.

Jako další doklad uvésti jest druhou podobnou klausulí, kteráž rovněž přichází v papyru citovaném, spojena jsouc v něm s do-

⁵⁾ Srv. o tom Mitteis, *Reichsrecht und Volksrecht in den östlichen Provinzen des röm. Kaiserreiches*, 1891, str. 400 a násl.

ložkou *παντί τῷ ἐπιφέρουσι*« dokonce v jedné větě; již z této nejužší souvislosti obou výhrad možno důvodně za to míti, že budou se též co do své povahy v podstatě shodovati. Máme na mysli ustanovení *κυρία ἢ χεῖρ πανταχῇ ἐπιφερομένη*«. Smysl této, dosti často ⁶⁾ a z pravidla též v souvislosti s dříve uvedenou exekutorní doložkou *καθάπερ ἐκ δίκης* se vyskytující klausule jest dle mínění Wengerova ⁷⁾ ten, že dlužník vzdává se jí namítati nepřislušnost soudu, exceptionem fori. Výklad tento není však případný, neboť odporuje mu spojení této doložky s předcházející klausulou exekutorní, z níž vychází přec na jevo, že smluvné strany neměly vůbec na mysli soudní vymáhání dluhu; byloť listinou přiznáno věřiteli právo přímé exekuce bez soudní intervence, stejně jako by jeho nárok byl rozsudkem právní moci již nabytým uznán. Při výkladu těchto a podobných doložek, jichž se ve právních listinách řeckých a aegyptských hojný počet vyskytuje, sluší zachovati co největší obezřelost; zejména jest důležité uvarovati se klamného domnění, jež by nás svádělo k tomu, abychom výhradám toho druhu vždy jakousi zvláštní důležitost pro určení právního poměru v listině obsaženého připisovali. Rčení taková vytvořila se v praxi písařů ať soukromých ať státem pověřených, a při neobyčejné horlivosti v písmu, která byla význačnou stránkou hellenismu, a jež neomezovala se nikterak na vypsání toliko ustanovení nezbytně nutných, ale více než bylo třeba hověla pravidlu superflua non nocent, není s podivením, že výhrady podobné, v právních listinách užívané, neměly začasť vůbec žádného zvláštního významu pro utváření se právního poměru kontrahentů, obsahující jen výslovné vytčení toho, co více méně by se bylo již samo sebou rozumělo. A nejinak jest tomu i pokud jde o výhradu *κυρία ἢ χεῖρ πανταχῇ ἐπιφερομένη*«⁸⁾, která jsouc v bezprostřední souvislosti s dřívější, skutečně pro věřitele prakticky cennou exe-

⁶⁾ Srv. Kenyon, Greek Papyri in the British Museum. Vol. II. 1898. pap. č. CCXX. z doby Ptolemaejské r. 133 př. Kr., pap. č. CCXXXIII. z periody byzantské r. 345 po Kr.; Oxyrhynchos III. pap. č. 506, 507, 510; Aegyptische Urkunden aus den Kön. Museen zu Berlin (BGU.) I., pap. č. 50, 69, 260, 343, II. č. 520, 538, III. č. 942, 998.

⁷⁾ Vortrag str. 40.

⁸⁾ Jiné tvary její jsou: *κυρία ἔστω πανταχοῦ, οὗ ἂν ἐπιφέρεται*« (Kenyon II., 220 BGU. III. 998), *κύριον ἔστω πανταχοῦ ἐπιφερόμενον*« (cod. II. 223), *κύριον διισδὸν γραφὴν πανταχῇ ἐπιφερόμενον*« (Oxyr. III. 507).

kutorní klausulí »τῆς πράξεως οὔσης καθάπερ ἐκ δίκης«, neobsahuje v pravdě nic jiného než pouhé podrobnější rozvedení této exekutorní výhrady dodatkem, že věřitel může zabavit věci náležející dlužníkovi, kdekoliv je právě nalezne, a zmocnití se osoby jeho, kdekoliv by ho postihl. Jiného smyslu v této doložce hledati není důvodu.⁹⁾ A zcela obdobně má se věc, pokud se týče rčení »κυρία ἡ χεὶρ παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι«, jež s předešlou výhradou jest co nejtěsněji, v téže větě spojena: ani ona neobsahuje nic jiného, než podrobnější rozvedení téže exekutorní klausule, její doplnění ustanovením, že věřitel může mimosoudní ať reální ať personální exekuci provéstí buď sám, anebo pomocí jiných osob, svých zastupců, svých lidí. Vykládati toto rčení co jakousi doložku moderních papírů znějících majiteli, není proto nikterak nutným.

Úsudek tento potvrzuje též následující listina, papyrus č. CCLXVII. téže sbírky (Oxyr. II.):

Τρύφων Διονυσίου Πέρσης τῆς ἐπιγονῆς Σαραεῦτι Ἀπιωνος μετὰ Κυρίου Ὀννώφριος τοῦ Ἀντιπάτρου χαίρειν. ὁμολογῶ ἔχειν παρὰ σοῦ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ὀξυρύνχων πόλει Σαραπιεύου διὰ τῆς Σαραπίωνος τοῦ Κλεάνδρου τραπέξης ἀργυρίου Σεβαστοῦ καὶ Πτολεμαικοῦ νομίσματος δραχμὰς τεσσαράκοντα καὶ τιμῆς ἐνωτίων χρυσῶν ξεύγους ἐνὸς ἀργυρίου δραχμὰς εἴκοσι καὶ χιτῶνος γαλακτίνου ἀργυρίου δραχμὰς δέκα δύο, ὥστε εἶναι ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀργυρίου δραχμὰς ἐβδομήκοντα δύο κεφαλαίου, αἷς οὐδὲν τῷ καθόλου προσῆκται, ὑπὲρ ὧν καὶ συνπέπεισμαι. τὰς δὲ τοῦ ἀργυρίου δραχμὰς ἐβδομήκοντα δύο ἀποδώσω σοι τῇ τριακάδι τοῦ Φαῶφι τοῦ ἰσίουτος δευτέρου ἔτους Γαίου Καίσαρος Γερμανικοῦ Νέου Σεβαστοῦ Ἀυτοκράτορος, χωρὶς πάσης ὑπερδέσεως. ἐὰν δὲ μὴ ἀποδῶ καθὰ γέγραπται, ἐκτείσω σοι τὸ προκείμενον κεφάλαιον μεθ' ἡμιολίας, τῆς πράξεως σοι οὔσης ἐκ τε ἐμοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μοι πάντων καθάπερ ἐκ δίκης. ἐὰν δὲ ἀπαλλαγῶμεν ἀπ' ἀλλήλων, ἐξέσται σοι ἔχειν τὸ τῶν ἐνωτίων ξεύγος ἐν τῇ ἴσῃ διατιμήσει.

Následuje neúplná věta.

Κυρία ἡ ἀποχὴ πανταχῇ ἐπιφερομένη καὶ παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι. ἔτους α Γαίου Καίσαρος Γερμανικοῦ Νέου Σεβαστοῦ Ἀυτοκράτορος, Παχών κς Σεβαστῇ. Následují podpisy.

⁹⁾ V tomto smyslu vyložena jest táž výhrada v pap. č. 506 Oxyr. III., slovy: »ἔξοντος τῷ δεδανεικότι ὅποταν αἰρήται κατοχὴν αὐτῶν.«

Papyrus tento, pocházející rovněž z periody římské (r. 36 po Kr.), obsahuje smlouvu svatební uzavřenou mezi Peršanem Tryfónem (týmž jako v papyru prv citovaném) a Saraeou; Tryfón stvrzuje v něm, že od Saraey přijal za účelem sňatku z části na hotovosti prostřednictvím bankéře Kleandra, z části v předmětech ženské výbavy (šat, naušnice) částku úhrnem 72 drachem stříbra. Zvláštním jest, že Tryfón se zavazuje vše to vydati Saraei již po 5 měsících, 30. měsíce Faofi příštího roku. Vzhledem k tomu jest za to míti, že jedná se tu o manželství bez plných účinků právních¹⁰⁾, které dle zvyku Aegyptského bývalo uzavíráno jaksi na zkoušku před řádným manželstvím; se zřetelem k tomuto ne zcela manželskému spolužití slibuje pak Tryfón ženě jako dar 40 drachem stříbra a zlaté naušnice a šat, předstíraje v listině, že mu tyto věci sama při uzavření smlouvy odevzdala; v pravdě ale jest tu vlastním důvodem závazku Tryfónova donatio ante nuptias. I tato listina obsahuje stejné výhrady jako papyrus č. CCLXIX. k zajištění práva Saraey, zejména exekutorní doložku *τῆς προάξεως οὔσης καθάπερ ἐκ δίκης* s oběma dodatky 1. *κυρία ἢ ἀποχὴ πανταχῇ ἐπιφερομένη* 2. *καὶ παντὶ ἐπιφέροντι*. Znění listiny samo nepodává nám sice nových přímých pomůcek pro seznání vlastního smyslu posléz uvedené doložky, přes to však jest při této listině jedna okolnost pozoruhodna, a to zvláštní povaha právního jednání, o němž se v papyru jedná: jestiž smlouva svatební, a třeba by se týkala jen manželství bez plných právních účinků, zajisté nejméně vhodným základem pro papír majiteli znějící. Úvaha tato podporuje náhled, že daleko případnějším jest, vyložiti i zde řečenou klausuli co doplněk výhrady, opravňující Saraeu k mimosoudní exekuci, kterou provéstí může nejen osobně, což by jí z důvodů na snadě jsoucích po skončeném spolužití nebylo vítaným, ale i pomocí osob třetích. Zmínky zasluhuje, že, jakkoliv doložka *»κυρία παντὶ τῷ ἐπιφέροντι«* vyskytuje se jen v dosti skrovném počtu listin, jež v nové době byly v objemných sbírkách papyrů uveřejněny, máme ji přes to dosvědčenu ještě jedenkrát pro smlouvu svatební, a sice pro řádné manželství v papyru z r. 96 po Kr., Oxyrhynchos II. č. CCLXVI., jednajícím

¹⁰⁾ Srv. Mitteis ve Wilckens Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete, I. 1901 str. 343—349, a týž Reichsrecht str. 223 a násl.

o rozvodu, při němž manželka prohlašuje, že vrací muži k zničení listinu svatební za účelem rozloučení manželského svazku: »τὴν ἐπίφορον (scilicet συγγραφὴν συνοικισίου) κεχιασμένην εἰς ἀκύρωσιν, ἔνεκα τοῦ ἀναζυγῆν τοῦ γάμου γένεσθαι«, při čemž slovy »ἡ ἐπίφορος (συγγραφὴ)« rozuměti jest listinu, obsahující shora uvedenou výhradu »κυρία ἡ συγγραφὴ πανταχῇ ἐπιφερομένη καὶ παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι.¹¹⁾

Též v aegyptských papyrech musea Berlínského (Aegyptische Urkunden aus den Königlichen Museen zu Berlin, Griechische Urkunden, BGU. I. 1892, II. 1898, III. 1898) jsou zachovány listiny, jichž slovné znění má zdánlivou podobnost s moderními papíry majiteli znějícími. Jsou to:

Papyrus č. 69 (BGU. I.) nálezu Faiumského, obsahující listinu ze dne 22. června r. 120 po Kr., jež jedná o úročné zápůjčce 140 drachem stříbra, a obsahuje ve prospěch věřitele výhradu osobní i reální exekuce »ἐκ τε ἐμοῦ τε καὶ τῶν ὑπαρχόντων μοι πάντων καθάπερ ἐγ δίκης« s dodatkem: »τὸ δὲ χειρόγραφον τοῦτο κύριον ἔστω πανταχῇ καὶ παντὶ [] τῷ ἐπιφέρουντι/ι.« Poslední slova jsou v listině poněkud porušena; vydavatel (Viereck) navrhuje čtení jich: »παντὶ τόπῳ ἐπιφέρουντι«, což jest však zřejmě vadné, jednak pro tautologii πανταχῇ καὶ παντὶ τοπῷ = všude a na každém místě, kterou nelze předpokládati, jednak vzhledem k listinám již dříve uvedeným, z nichž sluší důvodně souditi, že setkáváme se tu opět s naší doložkou doručiteli znějící, παντὶ τῷ ἐπιφέρουντι. Jinak neposkytuje tato listina pro interpretaci této výhrady nic nového; pozoruhodno jest však, že i v tomto případě přichází zase v těsné souvislosti s exekutivní klausulí πράξεως οὐσης καθάπερ ἐκ δίκης, co její doplněk.

V papyru č. 538 (BGU. II.) nálezu Faiumského, sepsaném u notáře města Neilu dne 6. května r. 100 po Kr., jedná se o pronájmu 10 měr pozemků na dobu tří let, při čemž smluveno bylo pachtovné v naturáliích (72½ měr pšenice, konání polních prací a placení daní).

»λήμψονται οἱ μεμισθωμένοι κατ' ἄρουραν . . . πυροῦ ἀρταβῶν ἑπτὰ τετάρτου, τοῦ παντὸς πύρου ἀρταβῶν ἑβδομήκοντα δύο

¹¹⁾ Srv. Komment. Grenfella a Hunta k tomuto papyru str. 243, 14. V témž smyslu přichází výraz »ἐπίφορος« ještě v Oxyrhynchos III. pap. č. 510 »τὴν ἐπίφορον τοῦ δανείου συγγραφὴν καὶ τὰ τῶν τελῶν σύμβολα εἰς ἀκύρωσιν.«

ἡμίους . . καὶ ἄξουσιν οἱ μεμισθωμένοι τὰ τοῦ κλήρου γεωργικὰ ἔργα πάντα . . τῶν δημοσίων πάντων τοῦ κλήρου οἱ μεμισθωμένοι τὸν κλήρον ὥς αὐτοὶ παρείληψαν, a dodává se zároveň, že pronajímatel má

»τῆς προάξεως οὕσης ἔκ τε τῶν μεμισθωμένων καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πάντων καθάπερ ἐκ δίκης; . . . ἡ συγγραφή κυρία ἔστω πανταχῇ ἐπιφερομένη καὶ πα[ντὶ τῷ ἐπιφέροντι].

Nemůže býti pochyby, že tato listina, třeba že se v ní ustanovuje, že má míti moc pro každého, kdo ji předloží, nebyla papírem majiteli znějícím ve smyslu techn.; vždyť právní jednání, o němž byla sepsána, t. locatio conductio rei, k tomu se ani nehodí; neníť přísně jednostrannou obligací jako na př. zápůjčka, nýbrž contractus bilateralis aequalis, při němž pro oba kontrahenty vznikají vzájemná práva a vzájemné závazky, vzhledem k čemuž ani osoba pronajímatelova není tu zcela lhostejnou. Dle povahy věci může jím býti právě jen, kdo jest vlastníkem pozemku, nebo kdo na základě jiného práva může jej propachtovati.

Nad to důležitě jest v našem případě, že i pro obsah závazku pachtýřova jest právě též individualita propachtovatelova rozhodnou: „τὰ τοῦ κλήρου γεωργικὰ ἔργα“ — „τῶν δημοσίων πάντων τοῦ κλήρου“. Z toho vychází na jevo, že řečená doložka doručiteli znějící může míti toliko smysl námi shora vyložený, t. j. že pronajímatel, nezaplatí-li mu pachtýř v čas pachtovné, má právo zmocniti se bez soudního nálezu buď sám nebo pomocí svých zřízenců jeho osoby nebo částí jeho majetku, kdekoliv je postihne.¹²⁾

Jedenkrát vyskytuje se podobná doložka ve významu, že listina poskytovatí má bezpečnou obranu proti každému, kdo by činil nárok, v listině blíže uvedený; tak jest tomu v papyru č. 419 (BGU. II.) z r. 276—277 po Kr. o rozdělení otcovského dědictví mezi bratry Aureliem Iasonem a Aureliem Artetem, jímž prohlašuje Jason, že obdržel případnuvší mu podíl, vzdává se pro sebe i své potomky dalších práv na dědictví slovy: „οὐκ ἐπελεύσομαι περὶ

¹²⁾ Pro pachtovní smlouvu, jak se zdá, dosvědčuje tuto doložku též papyrus č. 944 (BGU. III.) asi ze 4.—5. stol. po Kr., jednající o zrušení smlouvy pachtovní: „ἀκυρῶν μὲν σὺν τὴν μισθαποχὴν . . καὶ [παντὶ?] ἐπιφέροντι. Listina jest však tak porušena, že znění její nelze bezpečně určit.

αὐτῶν τούτων οὐδὲ οὐδεὶς τῶν παρ' ἐμοῦ οὐδὲ τέκνον τέκνον . . .
 . . . ἀσφαλὴς καὶ βεβαία ἡ ἀσφαλία (= cautio, listina)¹³⁾ παντὶ
 ἐπιφερομένῳ (patrně assimilováno vzhledem k předcházejícímu „παντὶ“ místo „ἐπιφερομένη“ scil. „ἡ ἀσφαλία“), καὶ ἐπερω-
 τηθεὶς ὁμολόγησα“.

Jiných listin, jež by obsahovaly doložku doručiteli znějící, jsem v nových čelnějších publikacích egyptských papyrů neshledal. Přehledneme-li listiny až dosud uvedené, poznáváme, že dvě z nich jednají o zápůjčce, dvě o smlouvě svatební a jedna o pachtu; jsou tedy vesměs listinami, v nichž causa obligandi jest výslovně uvedena, a od jiných listin ve sbírkách papyrů se vyskytujících nerozeznávají se ničím podstatným, zejména není, co by se mohlo uvést ve prospěch náhledu, že listiny ty svou povahou jsou skripturami ve smyslu vlastním.

Naopak všechny okolnosti nasvědčují tomu, že tato význačná známka moderních papírů znějících majiteli a na řád ve všech těchto listinách úplně chybí. Goldschmidt (l. c. str. 373) projevuje mínění, že listiny tohoto druhu nebyly pouhými listinami důkazními, a odvolává se v té příčině na vývody italského spisovatele Francesca Schupfera (Singrafe e chirografi, Rivista Italiana per le scienze Giuridiche VII. 1889 str. 345—412), jenž opíraje se o Pseudo-Asconiův komentář in Verrem II. 1, 36,¹⁴⁾ rozeznává v řeckých listinách chirografy co obyčejné listiny důkazní a syngrafy, při nichž listina měla povahu konstitutivní, a obligace byla abstraktní, nejsouc závislá na vlastním důvodu smlouvy. Tento náhled však o jakémsi zásadním rozdílu mezi chirografy a syngrafami jest mylný; nejnovější publikace řeckých papyrů Egyptských dokazují zřejmě, že „συγγραφή“ nebyla technickým označením

¹³⁾ Zřejmý vliv terminologie římské; tak i v dodatku stipulačním, v pozdějších egyptských listinách zhusta se vyskytujícím. Řečtina listiny jeví četné nesprávnosti jazykové.

¹⁴⁾ K Ciceronovu výroku »Pecunias occuparat apud populos et syngraphas fecerat (in provinciam profectus Maleolus)« poznamenává komentátor: »Inter syngraphas et cetera chirographa hoc interest, quod in ceteris tantum, quae gesta sunt, scribi solent, in syngraphis etiam contra fidem veritatis pactio venit et non numerata quoque pecunia, aut non integra numerata, pro temporaria voluntate hominum scribi solet more institutoque Graecorum; et ceterae tabulae ab una parte servari solent, syngraphae utriusque manu utrique parti servandae traduntur.«

zvláštního druhu listin skripturních na rozdíl od jiných chirografárních pohledávek, nýbrž podávají četné doklady, že výrazu toho užívalo se ve smyslu docela stejném jako ostatních označení: *χειρόγραφον*, *χέιρ*, *ὁμολογία*, a j. promiscue pro právní listiny vůbec.¹⁵⁾ Skutečnost tato potvrzuje správnost vysvětlení, které k řečenému komentáři podává Gneist (Die formellen Verträge 1845 str. 508 a násl.), dovozuje, že pisatel tohoto komentáře, mylně Asconiovi přiřítaného, sám neporozuměl vlastnímu smyslu Ciceronova výroku, jenž obracel se toliko proti zneužívání listinné formy se strany úředníků římských k úplatkům, na př. tím, že přijali na místě daru v hotovosti úpis, dosvědčující fingovanou zápůjčku, jimi úplatci poskytnutou, jejíž splacení pak mocí listiny, exekutorní doložkou opatřené, i mimosoudně vymáhali. Ve výroku Ciceronově mohlo však zcela dobře státi i slovo »chirographis« místo »sygraphis«, neboť že oběma ani římsští právníci různý význam nepřikládali, toho dokladem jest zpráva Gaiova, jež obě klade jako synonyma vedle sebe:

Inst. III. 134: »Literarum obligatio fieri videtur chirographis et sygraphis ita scilicet, si eo nomine stipulatio non fiat.«

Ovšem připustiti jest, že sepsání listiny bylo druhdy podmínkou platnosti právního jednání neb aspoň plných jeho účinků, neomezujíc se toliko na zabezpečení důkazu. Na tento rozdílný význam právních listin poukazuje již citované místo Gaiových Institucí, a v tom smyslu lze pak činiti rozdíl mezi listinami pouze důkazními a t. zv. listinami dispositivními,¹⁶⁾ jak tomu bylo na př. při aegyptském manželství, pro jehož právní účinky mělo značnou důležitost, byla-li o sňatku sepsána listina s předepsanými formálnostmi, t. zv. *γάμος ἔγγραφος*, anebo byl-li uzavřen sňatek bez této listiny, t. zv. *γάμος ἄγγραφος*.¹⁷⁾

Přes to však ani o takové listině, třeba že byla podmínkou vzniku plných účinků právních, nelze říci, že jest již proto skrip-

¹⁵⁾ BGU. I. 183 (9), 251, II. 538, 568, III. 888, 895, 912, 975, 1002; Oxyrhynchus II. 241, 243, 250, 259, 261, 266, 270, 271, 274, 286; Greek Papyri in the British Museum II. 1898 č. CCXIX., CXL., CXLII., CCXXXIII. Srv. též Mitteis, Reichsrecht str. 460 a n., Dareste Bullet. de corr. hel. VIII. str. 362 a n.

¹⁶⁾ Schupfer l. c. str. 348 a násl., Brunner, Zur Geschichte der röm. und germ. Urkunde, Berlin I. 1880, str. 16.

¹⁷⁾ Srv. Mitteis, Wilckens Archiv I., str. 343 a násl.

turou ve sm. techn., ze stejných důvodů, jako jí není na př. notářská listina, jež se i v nové době dle pozitivních zákonných ustanovení v některých případech k platnosti právního jednání vyžaduje. Nestačíť k podstatě skripturní obligace jen požadavek listinné formy co podmínka vzniku jejího, ale třeba jest dalších význačných momentů, zejména aby aktivní i passivní stránka obligace byla též co do převodu, výkonu a zániku k listině připoutána.¹⁸⁾ Této vlastnosti však listiny, o něž se jedná, postrádají, i nemůžeme je z té příčiny zařaditi do jedné třídy s moderními papíry znějícími majiteli nebo na řád, které jsou dle své podstaty pravými skripturami.

Ani listiny, jichž dovolává se Goldschmidt ve článku shora uvedeném pro svou nauku o papírech znějících majiteli a na řád v řeckém a římském starověku, nepřesvědčují o správnosti jeho theorie, spíše sesilují náhled opáčný. To platí zejména o všech tímto spisovatelem uvedených listinách s domnělou doložkou au porteur nebo à l'ordre; jsou to:

Syngrafa z konce 2. nebo počátku 3. století před Kr. (str. 363 a násl.) jednající o zápůjčce 18.883 drachem, kterou městská obec Orchomenos dluhovala Nikaretě Thespijské; listina obsahuje k zajištění nároku věřitelčina kromě jiných tato ustanovení:

Ἐὰν δὲ μὴ ἀπόδωσι πραχθήσονται κατὰ τὸν νόμον. ἡ δὲ προᾶξις ἔστω ἕκ τε αὐτῶν τῶν δανεισαμένων καὶ ἐξ ἑνὸς καὶ ἕκ πάντων καὶ ἕκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, πρασσούσῃ ὅν ἂν τρόπον βούληται. Ἡ δὲ συγγραφὴ κυρία ἔστω καὶ ἄλλος ἐπιφέρειν ὑπὲρ Νικαρέτας.

Ve výhradě posléz uvedené neshledáváme opět nic jiného, než naši exekutivní klausuli, opravňující věřitelku k mimosoudní personální (*προᾶξις ἕκ αὐτῶν δανεισαμένων*) i reální exekuci (*ἕκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς*) s doplňujícími dodatky co do času „ὅν ἂν τρόπον βούληται“ = „ὅποτεν αἰρήνται“ (v pap. č. 506 Oxyr. III.), i co do použití pomoci třetích osob: „καὶ ἄλλος ἐπιφέρειν“ = „παντὶ τῷ ἐπιφέρουσι“. Že výhrada tato nemá ani v této listině nic příbuzného s nynější klausulí v papírech au porteur nebo à l'ordre, toho dokladem jsou slova „ὑπὲρ Νικαρέτας“, jež vlastní smysl věty teprve náležitě objasňují, poukazující na patrný poměr za-

¹⁸⁾ Srv. Randa: K theorii cenných papírů, I. c.

stupitelský.¹⁹⁾ Jest to v plném souhlasu se zjevem, na něž bylo poukázáno již nahoře při výkladu papyru č. CCLXIX. Oxyrynchos II., a který dochází tím opětného potvrzení, t. j. že řečená doložka nevztahuje se na otázku změny subjektu práva obligačního, nýbrž poskytuje věřitelce toliko oprávnění provést zabavení majetku i osoby dlužníkovy též pomocí jiných lidí.

Totéž sluší říci o podobných výhradách, s nimiž se setkáváme ve dlužních úpisech ze 2. století před Kr. města Arkesine na ostrově Amorgos (str. 368—372), jež přicházejí tu rovněž vedle exekutivní doložky opravňující věřitele ku *πραξις καθάπερ ἐκ δίκης* a jednají vesměs jen o způsobu vymáhání dluhu ustanovujícíce buď, že věřitel sám může splnění žádati:

„ἢ ὁ ν ἄ ν πέ μ ψ η Πραξι κ λ ῆ ς (věřitel) ἀπαιτή σ ο ν τ α“,

„ἢ αὐτοὶ ἢ ἄ λ λ ο ν πέ μ ψ α ι εἰ ς π ρ ᾱ σ σ ε ι ν, t. j. buď skrze posla, nebo:

„ἢ ὃ ᾧ ἄ γ κ ε λ ε ύ η Πραξι κ λ ῆ ς“,

„ἐὰν τί ν ε ς ἄ λ λ ο ι π ρ ᾱ σ σ ο υ σ ι τὰ χ ρ ῆ μ α τ α κ ε λ ε ύ ο ν τ ο ς Π ρ α ξ ι κ λ ε ὄ υ ς“,

t. j. skrze svého zmocněnce, mandatáře, nebo:

„εἶναι τὴν συγγραφὴν κυρίαν οὗ ἄ ν ἐπιφέρει ὁ δανείσας ἢ οἱ π ρ ᾱ σ σ ο ν τ ε ς ὑ π ἔ ρ αὐτοῦ, t. j. pomocí jiných, za něho, jeho jménem exekuci provádějících.

Slova *πέμπειν, κελεύειν, ὑπὲρ αὐτοῦ*, dosvědčují způsobem tak určitým poměr, v němž doručitel listiny k věřiteli se nachází, že vylučují všelikou pochybu, abychom mohli míti za to, že týž jedná jménem vlastním, co nástupce ve právo původního věřitele, jak jest tomu ovšem při pravých papírech znějících majiteli a na řád. Všecka tato rčení připouštějí toliko jediný výklad, totiž, že jest v uvedených případech doručitel listiny pouhým orgánem vlastního věřitele, ať co jeho posel, ať co zástupce, nebo jiný zřízenec.

Z té příčiny nemůžeme pokládati za oprávněný závěrek, k němuž dospívá Goldschmidt (str. 373), tvrdě vzhledem k těmto listinám pro pozdější právo hellénské, že pouhý majitel jich, pokud

¹⁹⁾ V tom smyslu užívá se v řeckých listinách slova „ὑπὲρ“: srv. zejména obvyklé rčení „ἐγραψα ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ ἰδότης γράμματα“.

se týče majitel ordrem jako věřitel legitimovaný (der durch Ordre als Gläubiger legitimirte Inhaber der Urkunde) měl následkem absolutní závaznosti listiny neodporovatelné a bezprostředně vykonatelné právo obligační. V pravdě však existence takového samostatného práva z papíru, jako jest tomu při dnešních skripturách, na př. směnkách (das Recht aus dem Wechsel), nebo papírech znějících majiteli, při nichž vlastnictví (Randa l. c.) papíru určuje osobu věřitelovu, shora uvedenými listinami prokázána není; nemůžeť přece na př. *posel* (slova *πέμψαι*, *πέμπη*), nebo *mandatář* (slova *κελεύοντος*, *κελεύη*, *πράττοντες ὑπὲρ αὐτοῦ*) býti pokládán za vlastní subjekt práva obligačního v listině dosvědčeného, za věřitele, jenž jest mocí listiny co takový určen.

Právě této charakteristické známky, jež tvoří podstatu obligací skripturních a tedy i papírů znějících majiteli a na řád, se všem uvedeným listinám nedostává. Vzhledem k tomu nelze je též řaditi vedle některých středověkých listin, které dosud uváděny byly jako nejstarší známé listiny znějící majiteli a na řád, a to právem, pokud při nich, dle znění té které listiny, nástupce původního věřitele, vlastníka listiny, stává se nabytím této listiny též skutečně pravým věřitelem (Goldschmidt l. c. str. 356):

aut cui hanc cautionem dederitis exigendam teneatis obnoxii,
contra illo homine, cui ipsa hanc pagina ad exigendo dederet,

bobis (vobis) bel (vel) cui tu (vos) isto cautu in manum emisseritis, reddederimus,

obligavit se nobis vel cui istum breve in manu paruerit vice nostra,

seu cui hunc scriptum in manu paruerit,
cui carta ipsa in manu paruerit, a j. pod.

Ze srovnání obou těchto druhů listin jest zřejmo, že rozlišují se právě v okolnosti podstatné.

Jako doklad toho, k jak málo pravděpodobným důsledkům přivádí theorie hlásající existenci papírů znějících majiteli a na řád ve starověku, uvéstí jest ještě výklad, jež podává Goldschmidt (str. 368 a násl.) se stanoviska této nauky o listině již dříve dotčené, mající za předmět zápůjčku, kterou ve 2. stol. před Kr. poskytl městu Arkesine jakýsi Praxikles bydlící v Naxu; v dluho-

pise obsahujícím kromě obvyklé výhrady mimosoudní exekuce „ἔξεστω πράξασθαι Πραξικλεῖ ταῦτα τὰ χρήματα . . . καθάπερ δίκην ὀφληκότων ἐν τῷ ἐκκλήτῳ“ a obou doplňujících doložek „εἶναι τὴν συγγραφὴν κυρίαν 1. οὗ ἂν ἐπιφέρῃ, a 2. ὁ δανείσας ἢ οἱ πράσσοντες ὑπὲρ αὐτοῦ,“ ještě ustanovení, že dlužník má věřiteli v den splatnosti zapůjčený obnos v bydlíšti věřitele (Naxu) zapraviti a to buď jemu samému neb osobě věřitelem ustanovené:

„Ὅταν δὲ ἀποδιῶσιν τὸν τόκον ἢ τὸ ἀρχαῖον, ἀποδώσουσιν ἐν Νάξῳ Πραξικλεῖ ἢ ὃν ἂν κελεύῃ Πραξικλῆς“.

Hledě k tomuto ustanovení soudí Goldschmidt, že řečená listina jest ve své podstatě vlastní směnkou, domicilovanou na řád věřitelův,²⁰⁾ tedy směnkou, při níž domiciliátem jest sám věřitel, maje moc, aby na místo sebe za domiciliáta dále určil dle své libovůle kteroukoliv osobu jinou — směnka, která zajisté i pro poměry moderní byla by zjevem nevídaným, nehledě ani k tomu, že určení domiciliáta na řád věřitelův přičí se samo o sobě základní myšlénce domicilování směnek.

K objasnění tohoto zajisté nad míru smělého výkladu uvéstí jest následující: Pro nauku, spatřující v řečeném druhu starověkých řeckých listin papíry au porteur nebo à l'ordre, působí posléz uvedený dluhopis nepřekonatelnou nesnáz tím, že vedle domnělé doložky à l'ordre, kterou tato nauka shledává ve slovech ὁ δανείσας ἢ οἱ πράσσοντες ὑπὲρ αὐτοῦ = ἡ συγγραφὴ κυρία ἔστω παντὶ τῷ ἐπιφέροντι, obsahuje listina ještě shora citované ustanovení, že dlužník sám má věřiteli dlužný obnos doručiti: ἀποδώσουσιν ἐν Νάξῳ Πραξικλεῖ.

Určení tohoto způsobu zaplacení dluhu bylo by však při papíru na řád znějícím, za jaký řečená nauka uvedenou listinu pokládá, zhoła nevysvětlitelno, neboť z povahy takového papíru, na př. směnky, by plynul důsledek, že dlužník má povinnost platiti pouze, až mu listina bude dočasným vlastníkem co věřitelem k placení praesentována. Ukládá-li se mu však přímo v listině, že v ustanovený čas má původnímu věřiteli i bez praesentace listiny sám dluh zapraviti, jest to již v odporu s pravidelnými normami vyplývajícimi z vlastní podstaty papírů à l'ordre, a ne-

²⁰⁾ »Diese Clausel macht wesentlich die Urkunde zu einem domicilirten Eigenwechsel an Order des Gläubigers«.

zbývalo proto zastanci této theorie, než utéci se k odvážnému výkladu, že věřitel sám resp. osoba jím naznačená jest v našem případě domiciliátem, jemuž má býti listina v době splatnosti dluhu k placení předložena — interpretace, jež vybočuje zajisté z rámce pravděpodobných kombinací. Po soudu našem jest však otázka v případě tomto zcela prosta: Listina, o kterou jde, jest obyčejným dluhopisem o zápůjčce, pro niž ukládá se dlužníkovi úplně v mezích pravidelných norem povinnost, aby v den splatnosti dlužnou částku věřiteli (*ἐν Νάξῳ Πραξικλῆτι*) zapravil; dokládá-li se k tomu ještě „*ἡ δὲ ἄγ. κελεύη Πραξικλῆς*“, jest tím rozuměti pouhou adiectionem solutionis causa, na příklad, že věřitel může pro případ, že by v určený den nebyl sám v místě přítomen, naznačiti za sebe osobu, které by se mělo plniti s účinky platné solutionis, na př. svého zřízence (pokladníka), bankéře atd. S tímto výkladem snáší se pak zcela dobře, ustanovuje-li zmíněný dluhopis dále: „*εἶναι τὴν συγγραφὴν κυρίαν οὗ ἂν ἐπιφέρει ὁ δανείσας ἢ οἱ πράσσουντες ὑπὲρ αὐτοῦ*“, neboť tento dodatek neupravuje způsob placení dluhu v době jeho splatnosti, nýbrž má na zřeteli jeho exekuční vymáhání (slova: *πραξις, πράσσουντες*) pro případ, nebyl-li dlužníkem samým včas splněn.

V důsledku dosavadních úvah nepokládáme důvody, jež uvádí nauka Goldschmidtova pro existenci papírů znějících majiteli a na řád v hellenistickém a tím více ovšem i v římském starověku, za přesvědčující; v opácném názoru utvrzuje nás též zřetel na národohospodářské poměry tehdejší doby. Nemůže býti pochyby, že, byly-li již v klassickém starověku v užívání skriptury au porteur nebo à l'ordre, podobné dnešním cenným papírům a směnkám, setkali bychom se s nimi častěji též ve zprávách zachovaných nám o činnosti bankéřů řeckých a římských, u nichž soustředil se i ve starověku obchod peněžní; známoť jest, že v Římě i Řecku téměř každý zámožnější občan měl svého bankéře, jehož prostřednictvím své záležitosti obstarával.²¹⁾ K obsáhlé činnosti těchto bankéřů náležely pak zejména: směna peněz kovových, poskytování zápůjček na úrok, obchody lombardní a hypotheční, přijímání vkladů a deposit, správa cizího majetku, spolupůsobení při uzavírání smluv,

²¹⁾ Mitteis: Trapezitika, Zeitschrift der Savigny-St., rom. Abth. XIX. 1898, str. 198—260

obstarávání platů na běžný účet — avšak o obchodech, jež by mohly býti přirovnány k dnešním obchodům v cenných papírech, burse efektů, nebo k eskomptu směnek,²²⁾ není nijakých památek; tato moderní odvětví činnosti bankéřské — pokud aspoň ze zachovaných zpráv možno souditi — byla starověku úplně cizí.

Tomu odpovídá též, co jest nám známo o způsobu zužitkování soukromých kapítalů ve starověku:²³⁾ celý široký a pro moderní hospodářství tak význačný obor ukládání peněz v cenných papírech, jako ve státních úpisech, zástavních listech, akciích a pod., postrádal řecký i římský klassický starověk docela; nedostávaloť se mu k tomu vhodných útvarů právních t. j. právě instituce papírů znějících majiteli, jíž jest nezbytně potřebí, má-li se obyčejným kapitalistům učiniti možným, aby se nákladnějších podniků, zejména i státních a jiných veřejných půjček, mohli též menšími obnosy účastniti.

Opírajíce se o tyto úvahy dospíváme k závěrku, že na otázku týkající se existence papírů *au porteur* a *à l'ordre* ve starověku řeckém a tím více i římském, v němž forma listinná vůbec nikdy nedosáhla značnější důležitosti, nelze jinak než záporně odpověděti.

Dr. Jos. Vančura.

²²⁾ Vyskytovala se sice *emptio venditio* pohledávek nesplatných a výminečných: L. 17 D. de her. vel act. vend. 18, 4. »Nomina eorum, qui sub conditione vel in diem debent et emere et vendere solemus«, ale jedná se tu patrně o obyčejné obligace, nemající povahu skriptur. Srv. Mitteis, Trapezitika str. 206.

²³⁾ K tomu poučný článek Perniceův, Parerga: Über die wirtschaftlichen Voraussetzungen römischer Rechtssätze, Zeitschrift der Savigny St., rom. Abth. XIX. str. 110—139.